

Självständigt arbete (15hp)

Författare		Program/Kurs
Emanuel Arnesson		OP SA 14-17
Handledare		
		Antal ord: 11956
Linda Johansson	Beteckning	Kurskod
		1OP303
<u>KRAFTSAMLING VID UBÅTSATTACKER</u>		
En teoriprovande fallstudie på ubåtsattacker under andra världskriget.		
<hr/>		
<p>ABSTRACT: Many theorists have discussed the question of the fundamental principles of warfare. But the importance of the principle of concentration of force for warfare is controversial and the theories about the principle are too general to say something about the reality. So what is required to achieve success with a concentration of force?</p> <p>In order to answer this question, this essay deals with the basic principle of warfare on the concentration of force from recognized theorist, Carl von Clausewitz, Sir B.H. Liddell Hart, John M. Collins and Milan Vego, in the context of submarine attacks. The study has a deductible theoretical research effort and the purpose is to identify and describe which variables that contribute to success in implementing a concentration of force and how they affect submarine attacks.</p> <p>To create a coherent image of the principle, the principle is measurable by identifying variables to achieve success with concentration of force. From the theories, the author identifies five variables: aggregate strength, spread, opponent knowledge, mobility and misleading. To investigate the principle, the variables are tested against two submarine attacks during World War II, which are known to be cases where the concentration of force was used.</p> <p>The result shows that during the two attacks only two variables, combined strength and spread were identified. During the attack on the HX 229/SC 122 convoys, which from the attacking party are considered a successful concentration of force, all variables were identified. However, the attack on the SC 130 convoy was considered as a failed concentration of force, since only two variables were identified.</p>		
<p>Nyckelord: Krigföringens grundprinciper, Kraftsamling, Clausewitz, Liddell Hart, Collins, Vego</p>		

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	3
1.1 PROBLEMFÖRMULERING	3
1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING	3
1.3 AVGRÄNSNINGAR.....	4
1.4 TIDIGARE FORSKNING OCH ANDRA STUDIER.....	5
1.5 DEFINITION AV BEGREPPET KRAFTSAMLING.....	8
1.6 DISPOSITION	9
2. METOD	9
2.1 FORSKNINGSDSIGN	9
2.2 FALLSTUDIE.....	11
2.3 MATERIAL OCH KÄLLKRITIK	13
2.3.1 Val av teorier	13
2.3.2 Val av empiri/fall	14
2.3.3 Reliabilitet, validitet, generaliserbarhet och källkritik.....	15
3. TEORI	18
3.1 IDENTIFIERADE FAKTORER FÖR KRAFTSAMLING	18
3.1.1 Samlad styrka.....	18
3.1.2 Utspridning	19
3.1.3 Kunskap om motståndaren.....	19
3.1.4 Rörlighet	20
3.1.5 Vilseledning	21
3.2 INDIKATORER AV FAKTORERNA FÖR KRAFTSAMLING	22
3.2.1 Samlad styrka.....	22
3.2.2 Utspridning	22
3.2.3 Kunskap om motståndaren.....	22
3.2.4 Rörlighet	23
3.2.5 Vilseledning	23
3.3 GRANSKNINGSMALL - FAKTORER OCH INDIKATORER.....	23
4. ANALYS OCH RESULTAT	24
4.1 ANALYS	24
4.1.1 Samlad styrka.....	24
4.1.2 Utspridning	25
4.1.3 Kunskap om motståndaren.....	25
4.1.4 Rörlighet	26
4.1.5 Vilseledning	27
4.2 RESULTAT	28
4.2.1 Inledning	28
4.2.2 Samlad styrka.....	28
4.2.3 Utspridning	29
4.2.4 Kunskap om motståndaren.....	29
4.2.5 Rörlighet	29
4.2.6 Vilseledning	30
4.3 SAMMANFATTNING ANALYS OCH RESULTAT	30
5. AVSLUTNING	30
5.1 SLUTSATSER OCH DISKUSSION	30
5.2 AVSLUTANDE REFLEKTIONER	32
5.3 FÖRSLAG TILL FORTSATT FORSKNING.....	33
5.4 RESULTATETS BIDRAG TILL YRKESUTÖVNINGEN	34
LITTERATUR OCH REFERENSFÖRTECKNING	35

1. Inledning

1.1 Problemformulering

Kraftsamling är en av de äldsta principerna inom krigföring. Idag används begreppet kraftsamling i den svenska försvarsmakten som en grundprincip för att lyckas med striden. I tidigare forskning framkommer att det är många teoretiker som har behandlat just kraftsamling, men jag anser att de är oense om vad som är viktigt när kraftsamling ska genomföras.¹ Kraftsamlingens betydelse för krigföring är omtvistad och teorierna om principen är för generella, för att kunna användas i den konkreta verkligheten. Forskningen visar att det finns kunskap om kraftsamling, men den beskrivna oenigheten visar även att det finns en kunskapslucka, som jag vill försöka fylla genom att fördjupa förståelsen för vad som krävs för att genomföra en kraftsamling vid ubåtsattacker. Det innebär att det är ett forskningsproblem som är relevant i en krigsvetenskaplig kontext. Ytterligare stöd för detta ställningstagande återfinns hos Widen och Ångström, när de lyfter problematiken med att kunskap om sambandet mellan efterlevnad av krigföringens principer och krigs utfall endast kan utvecklas genom systematiska empiriska undersökningar. Med andra ord efterlyser de empiriska undersökningar av krigföringens principer. En fråga som de aktualiserar är *”har officerare under 1900-talet utbildats och satt sin tilltro till något som inte systematiskt prövats?”*² Avsaknaden av empiriska studier innebär att det är högst relevant att studera principen om kraftsamling i kombinationer med ubåtsattacker. Frågan blir då, vad en sådan studie bidrar med för ny kunskap. Svaret kan relateras till en krigsvetenskaplig kontext, som handlar om att utveckla teoretisk förståelse för principen om kraftsamling som begrepp.

Uppsatsens fokus riktas mot att studera fall under andra världskriget, där Tyskland kraftsamlade ubåtar mot konvojer i slaget om Atlanten i den så kallade vargflocks-taktiken³.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med studien är att med en teoriprovande ansats identifiera och beskriva vilka faktorer

---

¹ Tzu, Sun, *Krigskonsten* (Stockholm: Den Svenska MARKNADEN i samarbete med Sellin & Blomqvist Förlag AB, 1989); Mahan, Alfred Thayer, *Sjömaktens inflytande på historien 1660-1783, första delen* (Stockholm: Militärlitteratur-Föreningens förlag, 1899); Corbett, Sir Julian, *Some Principles of Maritime Strategy* (Annapolis: United States Naval Institute, 1988); Widen, Jerker & Ångström Jan, *Militärteorins Grunder* (Stockholm, Försvarsmakten, 2004).

² Widen & Ångström, *Militärteorins Grunder*, s.141.

³ Uttrycket ”vargflock” eller även ”wolfpack” hänvisar till tyska U-båtars taktik om samordnade massanfall mot konvojer i Slaget om Atlanten, under andra världskriget. (Blair, Clay. *Hitlers ubåtskrig I, Vargar på jakt 1939-1940*. (Finland: WS Bookwell AB, 2004), s.150).

som bidrar till framgång vid genomförandet av en kraftsamling samt hur de inverkar vid ubåtsattacker.

Faktorerna, för att uppnå framgång vid kraftsamling, identifieras utifrån fyra valda teorier och deras giltighet prövas mot två empiriska fall. En viktig precisering är, att syftet inte är att fastställa vilken enskild teori som är giltig, utan avsikten är att teoripröva fyra teories giltighet utifrån de identifierade faktorerna. Teoriernas giltighet prövas mot Tysklands ubåtsattacker mot konvojerna HX⁴ 229/SC⁵ 122 i mars 1943 samt mot konvojen SC 130 i maj 1943, när kraftsamling i vargflocks-taktiken tillämpades. För att uppfylla studiens syfte kommer följande frågeställningar att besvaras:

- Övergripande frågeställning
  - Vilka faktorer kan bidra till att uppnå framgång vid kraftsamling i en ubåtsattack?
- Hjälpfrågeställningar
  - Vilka faktorer, för att uppnå framgång vid genomförandet av en kraftsamling, kan identifieras i Clausewitz, Liddell Hart, Collins och Vegos teorier om kraftsamling?
  - Vilka faktorer identifieras vid ubåtsattacker under andra världskriget, mot konvojerna HX 229/SC 122 samt mot konvojen SC 130?
  - Ledde de identifierade faktorerna till att kraftsamling uppnåddes vid ubåtsattacker under andra världskriget, mot konvojerna HX 229/SC 122 samt mot konvojen SC 130?

1.3 Avgränsningar

I föreliggande studie är tre avgränsningar centrala: val av teoretiker som behandlar krigföringens grundprincip om kraftsamling, val av empiriska fall och val av tidigare forskning.

Det finns många teoretiker som behandlar krigföringens grundprincip om kraftsamling, men Carl von Clausewitz, Sir B.H. Liddell Hart, John M. Collins har valts att studeras mer

---

⁴ HX, Halifax Slow, var ett nordatlantiskt konvojsystem med samlingsplats i Halifax, Nova Scotia, med Storbritannien som destination. (Blair, *Hitlers ubåtskrig I*. s.149).

⁵ SC, Slow Convoy, var ett nordatlantiskt konvojsystem med samlingsplats i Sydney, Cape Breton Island, med Storbritannien som destination. (Tamelander, Michael & Hård af Segerstad, Jonas. *Havets vargar*. (Lund: Historiska Media, 2005), s.79).

djupgående. Avgränsningen har gjorts för att teorierna kompletterar varandra och därmed skapas en bild av kärnan i begreppet kraftsamling. Även Milan Vegos beskrivning av kraftsamling har valts att ingå i studiens teoretiska ram. Motivering till val av teoretiker fördjupas under, *2.3.1 Val av teorier*.

De valda teorierna prövas i relation till ubåtsattacker under andra världskriget mot konvojerna HX 229/SC 122, 16-19 mars 1943 samt ubåtsattacken mot konvojen SC 130, 18-20 maj 1943. Valet av empiriska fall grundar sig på avsikten att studera två så lika fall som möjligt i fråga om kontextuella förutsättningar, men med olika resultat. Bägge attackerna genomfördes under andra världskriget av tyska ubåtar med motsvarande taktiska och tekniska förutsättningar. Studien undersöker endast attackerna utifrån anfallande part, således utifrån Tyskland som aktör och hänsyn tas inte till de allierade. Motivering till val av fall fördjupas under, *2.3.2 Val av empiri/fall*.

I tidigare forskning har en avgränsning gjorts utifrån ett tidsperspektiv. Det beror på att krigföringens grundprincip om kraftsamling är ett ämne som har diskuterats under ett stort tidsspänn. Utifrån ett diakront perspektiv inleds presentationen av den tidigare forskningen med Sun Tzu och teoretikerna Alfred Thayer Mahan och Sir Julian Corbett. De sistnämnda är två viktiga teoretiker inom sjömakts-teori. Utöver Tzu, Mahan och Corbett har forskning från de senaste 20 åren valts för att presentera ett aktuellt forskningsläge, men även för att spegla vår samtid. Avgränsningen anses intressant utifrån att studien blir aktuell och därmed blir till nytta för officersprofessionen idag.

1.4 Tidigare forskning och andra studier

Krigföringens grundprinciper är omnämnda i flertalet studier. Teoretiker som har behandlat krigföringens grundprinciper innehållande kraftsamling av mer generell karaktär är exempelvis Clausewitz och Liddell Hart, vilka kommer att avhandlas närmare i kapitel 3 *Teori*. Även Sun Tzu skriver ca 490 f.Kr., 383 stycken där han ger sin syn på krigskonstens strategi och taktik för att besegra motståndaren. Kraftsamling eller att koncentrera sina styrkor förekommer frekvent i Tzus verk och essensen i hans krigskonst är att kraftsamla och genomföra sitt angrepp, där motståndaren inte vet var och hur den ska försvara sig. Om

försvararen måste dela sina styrkor och förbereda sig för angrepp från flera håll kommer motståndaren att vara svagare.⁶

Teoretiker som anses formulerat de grundläggande och klassiska studierna inom sjömakts teori är Alfred Thayer Mahan och Sir Julian Corbett, vilka båda behandlar krigföringens grundprinciper innehållande kraftsamling. Mahan belyser att den primära uppgiften för en flotta är att upprätthålla havskommunikationen för landets egna fartyg samt förneka användningen för motståndarens fartyg. Det uppnås, enligt Mahan, genom att besegra fiendens huvudflotta med ett offensivt handlande och kraftsamlade styrkor.⁷ Även Corbett skriver om kraftsamling av styrkor och han anser att ett grundproblem med principen är att det inte finns någon klar och tydlig gemensam definition av begreppet. Corbett gör en teoretisk koppling mellan skillnader i sjö- och landkrigföring och framhåller att den definition som finns enbart bär mot landkrigföring. Krigföring till sjöss skiljer sig markant från krigföring på land och Corbett menar att sjökriget är flexibelt och har fri rörelse som syftar till att bibehålla en strategisk överraskning. När kraftsamling sker numerärt, enligt definitionen för landkrigföring, förloras flexibiliteten och överraskningen. Corbett menar vidare att genom att undvika en numerär kraftsamling till sjöss, desto mer osäkerhet skapas hos motståndaren om var kraftsamlingen kommer att ske. Kraftsamlingen innebär en konstant konflikt mellan sammanhållning och räckvidd.⁸ Mitt val av att fokusera på kraftsamling utgår från att ovanstående sjömakts teoretikers framhåller värdet av principen.

Forskare som på 2000-talet behandlat krigföringens principer är Widén och Ångström. De diskuterar hur väl principerna är implementerade i de västerländska doktrinerna och de ifrågasätter hur noggrant teorierna är prövade. Widen och Ångström undersöker om principerna kan ses som analytiska verktyg för att förstå uppkomsten av krig och om principerna kan användas för att besegra motståndarna.⁹ Ångström och Widen resonemang¹⁰, om att ytterligare empiriska studier behövs för att validera krigföringens principer, stärker det krigsvetenskapliga behovet av min studie.

---

⁶ Tzu, *Krigskonsten*, s.37-39.

⁷ Mahan, *Sjömaktens inflytande på historien 1660-1783, första delen*.

⁸ Corbett, *Some Principles of Maritime Strategy*.

⁹ Ångström, Jan & Widén Jerker. "Adopting a Recipe for Success: Modern Armed Forces and the Institutionalization of the Principles of War". *Comparative Strategy*. 2012. 31:3.p.263-285; Widen & Ångström, *Militärteorins Grunder*, s.141.

¹⁰ Widen & Ångström, *Militärteorins Grunder*, s.141.

Krigföringens principer problematiseras även av John Morgan och Anthony McIvor. De menar att nuvarande militära doktriner är formade av principer grundlagda i Napoleonkrigen och den tidiga industriåldern. De anser att de militära principerna som härrör från erfarenheter från Clausewitz och hans efterföljande fortfarande har stort inflytande. En fråga som de lyfter är, har teorierna stått sig genom tiden? Författarna diskuterar om principerna är oföränderliga eller om de kan förändras och hur stora konsekvenserna blir om det sker. De menar vidare, att om principer ändras så påverkar det sättet att planera, genomföra övningar och i slutändan krigföringen. Författarna påpekar dock att insatser med vapen måste vara baserat på principer, men när nya konflikter och nya typer av krigföring inleds så måste trygghet och kunskap finnas om de principer som används som vägledning. Diskussion om de traditionella principerna mot bakgrund av förändringen av krig kan erbjuda en annan utdelning.¹¹

I likhet med Morgan och McIvor skriver Robert R. Leonhard att krigföringens principer har nått sitt "*bäst före datum*". Enligt Leonhard har informationsåldern ändrat krigföringen och principerna bör därför inte ses som "*principles of war*" utan mer som "*principles of battle*" och är då olämpliga som vägledning för en armé i jakten på den operativa konsten.¹² I såväl Morgan, McIvor som Leonhards forskning finner jag stöd för mitt problemområde, utifrån att de behandlar frågan om att krigföringens principer är väl implementerade i doktriner men ifrågasätter principernas validitet. Min teoriprovande studie om en av krigföringens principer, kraftsamling, kan här bidra med ny kunskap.

Även Ian Roxborough är kritisk till krigföringens grundprinciper och skriver att försök att upptäcka nya principer för krig är dömt att misslyckas. Författaren menar att nya principer inte kan identifieras, eftersom de inte existerar i verkligheten. De är begrepp och regler som formulerats och har därför ingen självständig relation till verkligheten. Det går inte att fastslå att de är sanna eller falska, bara att de kan vara mer eller mindre användbara som en vägledning i vissa bestämda situationer. Roxborough menar dock att krigföringens grundprinciper har vissa fördelar, eftersom de anger en allmän konsensus om vad som ska beaktas vid krigföring. Principerna kan tolkas som en pragmatisk "*tumregel*" att ta hänsyn till och är ett bra sätt att systematiskt organisera tänkandet och handlandet vid krig. Problemet är att krig är komplexa och inte så förutsägbara som krävs för att principer ska fungera och det

---

¹¹ Morgan, John G & McIvor, Anthony D, "Rethinking the principles of war" Annapolis: *United States Naval Institute. Proceeding*. 2003. 129:10.p.34-38.

¹² Leonhard, Robert B, "*The principles of war for the information age*" (Novato: *Presidio Press*.1998).

kommer därmed att uppstå tillfällen då det är lämpligt att ”kasta läran för vinden”¹³. Slutligen menar Roxborough att krigförings största utmaning idag, är att förstå vilken typ av krig som inletts och hur motståndaren fungerar. Svaret enligt Roxborough står inte att finna i förteckningar över grundprinciper för krig.¹⁴ Även Roxborough resonemang om att krig är komplexa och inte förutsägbara, utan att det kommer uppstå tillfällen då det är lämpligt att ”kasta läran för vinden”¹⁵, är intressant för min studie. Ur ett krigsvetenskapligt perspektiv behövs ny kunskap, för om fulländad vetenskap om principerna saknas hur ska vi då veta när de ska frångås?

Sammanfattningsvis visar tidigare forskning avsaknad av en gemensam och tydlig definition av begreppet kraftsamling, samtidigt som värdet av kraftsamling framhålls. Särskilt intressant för min studie är att tidigare forskning behandlar frågan om att krigföringens principer är väl implementerade i doktriner men ifrågasätter principernas validitet. Vidare framhålls att fler studier behövs för att validera krigföringens principer. Min studie kan bidra med fördjupad kunskap om kraftsamling i relation till två ubåtsattacker under andra världskriget.

1.5 Definition av begreppet kraftsamling

Kraftsamling eller koncentration av styrkor är begrepp som används av flera militärteoretiker. Widén och Ångström skriver att förmågan att kunna koncentrera sina resurser i tid och rum, för att skapa lokal överlägsenhet mot sina motståndare, är en av de viktigaste principerna inom krig och krigföring.¹⁶ I den svenska marinens *Taktikreglemente för Marinstridskrafter (TRM 1(A))* finns en definition om vad marinen anser menas med kraftsamling. Definitionen lyder:

Kraftsamling. För att möjliggöra framgång i strid är det viktigt att koncentrera insatserna mot motståndaren i tid och till område som har avgörande betydelse. Kraftsamling syftar till att skapa lokal och temporär överlägsenhet. På grund av stridskrafternas rörlighet och vapensystemens räckvidd är det inte nödvändigt att samla ihop dem till en plats. Principen ska ses i ett vidare sammanhang och innebär att stridskrafter kan vara spridda geografiskt så länge deras insatser kan samlas och vara överlägsna i själva stridssituationen.¹⁷

---

¹³ Roxborough, Ian, “Take the Principles With a PINCH OF SALT” Annapolis: *United States Naval Institute, Proceedings*. 2005. 132:10.p.52.

¹⁴ Ibid, p.52-55.

¹⁵ Ibid, p.52.

¹⁶ Widén & Ångström, *Militärteorins Grunder*, s.132.

¹⁷ Försvarsmakten, *Taktikreglemente för marinstridskrafterna* (Stockholm: Försvarsmakten, 2010). s.01-22.

I citatet framgår en fastslagen definition av kraftsamling. Jag har dock valt att inte utgå från definitionen på grund av uppsatsens utformning, då jag undersöker begreppet kraftsamling och inte en specifik definition. Bakgrunden är att jag anser att det finns en risk med att utgå ifrån en fastslagen definition av begreppet eftersom det kan låsa eller rikta undersökningen. Definitionen i sig kan redan ha slagit fast eller tagit bort vissa faktorer som jag ämnar undersöka. Anledningen till att jag ändå har valt att presentera definitionen av principen om kraftsamling från *TRM 1(A)*, är för att ge läsaren ett ramverk.

1.6 Disposition

Uppsatsens struktur utgår från indelning i ett antal kapitel. Inledningsvis presenteras problemområdet, problemformulering, syfte samt frågeställningar. Därefter redogörs för uppsatsens avgränsningar och tidigare forskning inom ämnet. I metodkapitlet beskrivs vald metod samt uppsatsens övergripande forskningsdesign. Teorikapitlet innehåller identifierade faktorer för kraftsamling, vilka ligger till grund för analysen av studiens två fall. Faktorena operationaliseras i en granskningsmall, för att få ett analysverktyg. I nästa kapitel presenteras analys och resultat, utifrån de identifierade faktorerna med dess indikatorer, relaterade till de valda fallen. Uppsatsen avslutas med en diskussion, där slutsatser presenteras utifrån studiens frågeställningar. Slutligen förs en kritisk reflektion över vad uppsatsen bidragit med i relation till den påvisade kunskapsluckan och därmed till det krigsvetenskapliga forskningsläget. Avslutningsvis ges förslag på fortsatt forskning.

2. Metod

Metodkapitlet inleds med en presentation av forskningsdesignen och den deduktiva forskningsansatsen. Utifrån denna ansats beskrivs metoden och genomförandet av fallstudien. Vidare diskuteras urval av teori och fall, reliabilitet, validitet, generaliserbarhet, källkritik och god forskningssed.

2.1 Forskningsdesign

Uppsatsen har en deduktiv forskningsansats, vilken kännetecknas av att forskaren utgår från valda teorier och prövar dem för att se om empiri kan verifiera eller falsifiera teorierna.¹⁸ Den deduktiva ansatsen innebär i min studie, att den teoretiska ramen utgörs av Clausewitz,

---

¹⁸ Merriam, Sharan. B, *Fallstudien som forskningsmetod* (Lund: Studentlitteratur AB, 1994). s.71; Thurén, Torsten, *Vetenskapsteori för nybörjare* (Stockholm: Liber AB, 2007). s.29; Johannessen, Asbjörn & Tufte, Per Arne, *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod* (Malmö: Liber AB, 2013). s.35.

Liddell Hart, Collins och Vegos teorier om kraftsamling. Den deduktiva ansatsen kan beskrivas som ”*från teori till empiri*” och det innebär en process från det generella, det vill säga teorierna, till konkret empirisk data. Fördelen är enligt Johannessen och Tufte att teorier måste, för att vara värdefulla, verifieras i empiri annars blir de bara lösryckta spekulationer.¹⁹ En risk med deduktion, enligt Alvesson och Sköldberg, är att teorin förutsätter vad som kan förklaras, vilket kan innebära att den endast leder till fastslående och inte utveckling av kunskap.²⁰ För att överbrygga denna risk utgår studien från en deduktiv ansats, som genomförs genom en kvalitativ textanalys av valda teorier, för att identifiera faktorer för att uppnå framgång vid kraftsamling och därmed fånga essensen i begreppet.²¹ Faktorerna utgör grunden för analysen av valda fall. En kvalitativ textanalys innebär, enligt Esaiasson m.fl., att väsentlig information tas fram genom en noggrann läsning och pendling mellan att läsa texten i sin helhet, delarna och den kontext som texten ingår i.²² Johannessen och Tufte utvecklar beskrivningen av den kvalitativa textanalysen genom att tillföra att forskaren söker på djupet efter helhetsförståelse. Målet är att utveckla fylliga och detaljerade beskrivningar av i mitt fall faktorer, för att uppnå framgång vid genomförande av kraftsamling.²³ Överfört till min studie innebär den kvalitativa textanalysen, att jag vid en intensiv läsning av teorierna söker efter djup och det som ligger ”*dolt under ytan*”, för att identifiera de faktorer som bidrar till framgång vid kraftsamling.²⁴ En fara med kvalitativ textanalys, som Denscombe påpekar, är undersökningens utsatthet för forskarens egen förförståelse och övertygelse vid framtagandet och analysen av data.²⁵ För att hantera denna nackdel operationaliseras faktorerna och bryts ner till indikatorer som slutligen åskådliggörs i en granskningsmall för att motverka subjektivitet och stärka objektiviteten vid analysen.

Vidare innebär kvalitativ textanalys, enligt Denscombe, att söka efter kärnelement i en text och därmed identifiera avgörande komponenter.²⁶ Överfört till min studie genomförs först en kvalitativ textanalys av de valda teorierna och därefter görs ånyo en kvalitativ textanalys av de valda fallen. På en mera konkret nivå innebär det, enligt Johannessen och

---

¹⁹ Johannessen & Tufte, *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod*, s.35.

²⁰ Alvesson, Mats & Sköldberg, Kaj, *Tolkning och reflektion - Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod* (Lund: Studentlitteratur AB, 1994). s.41.

²¹ Jfr: Johannessen & Tufte, *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod*. s.139.

²² Esaiasson, Peter. et.al. *Metodpraktikan - konsten att studera samhälle, individ och marknad*. (Stockholm: Norstedts Juridik, 2015). s.210.

²³ Jfr. Johannessen & Tufte, *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod*. s.76.

²⁴ Jfr. Esaiasson et.al. *Metodpraktikan*. s.210.

²⁵ Denscombe, Martyn. *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. (Lund: Studentlitteratur AB, 2009). s.399.

²⁶ Ibid. s.319.

Tufte, att en kvalitativ textanalys kan delas in i olika steg.²⁷ I det första steget läser jag de olika teorierna översiktligt för att söka efter faktorer, för att uppnå framgång vid kraftsamling. Därefter närläser jag och noterar i marginalen de ord (koder) som jag direkt finner beskriver faktorer. I nästa steg sammanförs noterande ord (koder) till indikatorer och sorteras för att söka efter likheter och skillnader. De faktorer som jag identifierar i studiens teoretiska ram ligger till grund för en kvalitativ textanalys av studiens valda fall, vilken även den genomförs i flera steg. Först läses fallen överskådligt för att därefter närläsas. Sökarljuset riktas mot att söka efter indikatorer (koder) för att uppfylla de identifierade faktorerna.

2.2 Fallstudie

För att nå studiens syfte används fallstudien som metod, där fokus riktas mot två specifika fall där krigföringens grundprincip om kraftsamling används. En fallstudie är en undersökning av, i detta fall två specifika ubåtsattacker under andra världskriget. Bryman menar att fallstudie ofta har en kvalitativ ansats.²⁸

En fallstudie kan användas för att pröva en teori. Det innebär att forskaren utgår ifrån det som är känt och tolkar specifika händelser. Fallstudien kan därmed användas för att testa, klargöra en teori men även för att utveckla teorin. Om fallstudien är teoriprovande ”går forskaren den deduktiva vägen”, det vill säga testar om teorin är giltig i empirin.²⁹ I denna studie används fallstudien för att deduktivt teoripröva Clausewitz, Liddell Harts, Collins och Vegos teorier om kraftsamling. En teoriprovande ansats används, då det inte råder en entydig uppfattning eller förklaring till vilka faktorer som bidrar till kraftsamling rent teoretiskt. Esaiasson anser att det inte finns någon anledning till att dra en skarp gräns mellan teoriprovande och teoriutvecklande undersökningar, men framhåller samtidigt att det är viktigt att veta varifrån slutsatserna är dragna.³⁰ Även Merriam menar, att en undersökning kan vara såväl teoriprovande som teoriutvecklande och att forskaren letar efter stöd för sina formulerade faktorer, men att nya faktorer kan uppkomma.³¹ Föreliggande fallstudier är teoriprovande och genomförandet delas in i två faser. I fas ett analyseras valda teorier om kraftsamling för att identifiera och beskriva vilka faktorer som bidrar till en framgångsrik

---

²⁷ Johannessen & Tufte, *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod*. s.109-110.

²⁸ Bryman, Alan, *Social Research Methods* (Oxford: University Press, 2016). p.60.

²⁹ George, Alexander L. & Bennett, Andrew, *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences* (Cambridge: MA MIT Press, 2005). p.111; Merriam, *Fallstudien som forskningsmetod*, s.24-25 & 70-71; Alvesson & Sköldberg, *Tolkning och reflektion - Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*, s.45.

³⁰ Esaiasson, et.al, *Metodpraktikan*, s.113.

³¹ Jfr. Merriam, *Fallstudien som forskningsmetod*, s.154.

kraftsamling vid ubåtsattacker. I fas två används faktorerna, för att prövas mot de två empiriska fallen om ubåtsattacker under andra världskriget, mot konvojerna HX 229/SC 122 samt mot konvojen SC 130.

I min studie är fallstudien en lämplig metod, eftersom det innebär att söka efter djupare svar och förklaringar på företeelsen genom att studera två avgränsade fall.³² En nackdel med fallstudien, enligt Denscombe, är att det kan vara svårt att avgöra vilken data som ska tas med och vilken som ska uteslutas ur arbetet.³³ I föreliggande studie var fallen väl avgränsade, vilket medförde att det inte var svårt att välja vilken fakta som skulle bearbetas. Sammanfattningsvis är en fallstudie en intensiv helhetsinriktad beskrivning och analys av avgränsade enheter.³⁴

För att nå kunskap med hjälp av en fallstudie måste forskaren enligt Yin utarbeta en analytisk strategi. Det handlar om att på ett systematiskt sätt ordna den information som forskaren har samlat in. Yin använder i likhet med många andra forskare begreppet innehållsanalys.³⁵ Överfört till min studie innebär det, att jag genomför en kvalitativ textanalys.

God forskningssed handlar alltid om att ta ställning till de forskningsetiska huvudkraven. I min fallstudie ingår endast texter, vilket innebär att de fyra etiska huvudkraven för grundläggande individskydd, informations-, samtyckes-, konfidentialitets- och nyttjandekravet, inte är giltiga. Däremot relaterar jag till det Vetenskapsrådet benämner som forskningskravet, vilket innebär att ”*tillgängliga kunskaper utvecklas, fördjupas och metoder förbättras*”.³⁶ Jag tar även ställning till kraven på etik och moral när det gäller god forskning, vilket innebär att jag är ärlig, noggrann och efter bästa förmåga söka efter tillförlitlig och trovärdig kunskap.³⁷

---

³² Jfr. Denscombe, *Forskningshandboken*, s.60.

³³ Ibid, s.72.

³⁴ Merriam, *Fallstudien som forskningsmetod*, s.24ff.

³⁵ Yin, Robert K, *Fallstudier: design och genomförande* (Stockholm: Liber AB, 2015). s.138-140.

³⁶ Vetenskapsrådet, *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning* (Stockholm: Vetenskapsrådet, 2002). s.5-14.

³⁷ Jfr. Ejvegård, Rolf, *Vetenskaplig metod* (Lund: Studentlitteratur AB, 2007). s.142.

2.3 Material och källkritik

2.3.1 Val av teorier

Den deduktiva ansatsen innebär att ett urval av teorier prövas mot empiri för att verifieras eller falsifieras.³⁸ Det finns många teoretiker som behandlar krigföringens grundprincip om kraftsamling men Clausewitz, Liddell Hart, Collins har valts för att studeras mer djupgående. Valet av teoretikerna har gjorts eftersom de är vedertagna inom krigsvetenskapen och för att de kompletterar varandra i synen på kraftsamling. Valet att även studera Vegos beskrivning av begreppet kraftsamling, beror på att han inte berör kraftsamling som en grundprincip inom krigföring utan som metod inom sjöslag. Motivet till att studera tre teoretiker med utgångspunkt för kraftsamling som en grundprincip och en med utgångspunkt som en metod, är för att få djupare förståelse för vilka faktorer som kan finnas för att uppnå framgång med kraftsamling. Hänsyn har även tagits till, att de har olika anknytning till kraftsamling inom armén eller i marin kontext. Syftet är att det kan anses ge såväl bredd som djup i den kvalitativa analysen, där slutsatser kan dras och faktorer kan identifieras från själva kärnan i begreppet kraftsamling.

Clausewitz formade, under 1800-talet, flertalet principer för krigföring som var tänkta som hjälpmedel för egen reflektion innan krig bröt ut. I boken *Om kriget*, beskriver Clausewitz *kraftsamling till rummet* och *kraftsamling till tiden*.³⁹ Liddell Hart ger sin syn på krigföringens principer i boken *Thoughts on War*, från 1943, och beskriver principen ”*concentration, of superior force at the decisive time and place*”⁴⁰. Liddell Harts princip ”*concentration*” kommer i studien att tolkas som kraftsamling. Även Collins tolkar och definierar krigföringens principer. I *Military Strategy – Principles, Practices and Historical Perspectives* definierar Collins en princip som ”*Principle of Concentration*” som i studien tolkas som kraftsamling.⁴¹

En av de teoretiker som har valts att inte behandlas i studien är Sun Tzu. I sitt verk *Krigskonsten*⁴² ger Tzu sin syn på krigskonstens strategi och taktik för att besegra motståndaren, vilket historiskt har lagt en grund för många militärteoretiker. Jag anser att

---

³⁸ Johannessen & Tuft, *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod*, s.35.

³⁹ Clausewitz, Carl Von, *Om Kriget* (Stockholm: Bonnier, 1991). s.174-175.

⁴⁰ Ibid, s.179-180.

⁴¹ Collins, John M, *Military Strategy –Principles, Practices, and Historical Perspectives* (Dulles: Potomac Books Inc, 2002). p.81-85.

⁴² Tzu, Sun, *Krigskonsten*.

Tzus teorier är öppna för olika tolkningar, vilket är motivet till varför hans verk utelämnats, då det finns risk för misstolkning. Andra bortvalda teoretiker Antonie Henri de Jomini och J.F.C Fuller. Jomini ingår inte då han levde under samma tid som Clausewitz och valet kan relateras till eftersträvan av en bred variation av teoretiker.⁴³ Fuller utelämnas i studien eftersom Liddell Hart har vidareutvecklat Fullers teorier i sitt verk *Thoughts on war*⁴⁴ om krigföringens principer. Om Fullers teorier hade behandlats hade det funnits risk för att liknande slutsatser hade dragits från dem båda.

För att fördjupa kunskapen av de valda teorierna genomfördes en strukturerad litteratursökning via Anna Lindh-bibliotekets söktjänst. Processen inleddes med följande engelska och svenska sökord "*Principles of war*", "*Concentration of force*", "*Krigföringens grundprinciper*" och "*Kraftsamling*". Vid denna sökning framkom cirka tio teoretikers namn. Utifrån dessa gjordes ett urval och i nästa fas användes sökorden "*Clausewitz*", "*Liddell Hart*", "*Collins*" och "*Vego*".

Sammanfattningsvis finns det flera teoretiker som har behandlat krigföringens principer. De fyra teoretiker som analyseras i föreliggande studie har valts med utgångspunkt från att de är vedertagna inom krigsvetenskap och att de kompletterar varandra i synen på kraftsamling utifrån en kontext inom armén eller inom marinen. Några teoretiker har uteslutits från studien eftersom de antingen har varit verksamma under samma tid eller på grund av att deras teorier om kraftsamlingen inte har varit tydliga eller kan misstolkas.

2.3.2 Val av empiri/fall

Studiens empiri utgörs av två ubåtsattacker under andra världskriget. Den första är ubåtsattacken mot konvojerna HX 229/SC 122 och den andra är ubåtsattacken mot konvojen SC 130. De två ubåtsattackerna har valts utifrån att kraftsamling var en uttalad del av taktiken. Min utgångspunkt var att analysera två så lika fall som möjligt, när det gäller de kontextuella förutsättningarna, men med olika resultat. Motivet var att möjliggöra en djupare förståelse än om fallen hade varit divergerande. Attackerna genomfördes under andra världskriget av tyska ubåtar med motsvarande taktiska och tekniska förutsättningar under tre till fyra dygn. I urvalet har hänsyn tagits till tidsspännet mellan dem, vilket var två månader.

---

⁴³ De Jomini, Antoine-Henri, *The Art of War* (Philadelphia: J. B. Lippincott & CO, 1862).

⁴⁴ Liddell Hart, Basil. Henry, *Thoughts on war* (London: Faber and Faber Limited, 1943).

Noga avvägningar har gjorts, så att inte ubåtsattackerna inträffade samtidigt men även att tidsspannet mellan dem inte blir för stort, för att analysen inte ska mista sin validitet.

För att kunna välja lämpliga fall till studien genomfördes en strukturerad litteratursökning via Anna Lindh-bibliotekets söktjänst samt databaserna Military Database (ProQuest) och Taylor & Francis. De sökord som användes var såväl på engelska som på svenska. Exempel på sökord var "*Wolfpack*", "*Convoy during world war II*", "*The battle of Atlantic*", "*Vargflocks-taktik*", "*Tysklands ubåtskrigföring under WW2*" och "*Slaget om Atlanten*". Utfallet av sökningen blev såväl böcker som peer-review granskade vetenskapliga artiklar. Nedan följer en kort beskrivning av de olika fallen.

Konvojerna HX 229/SC 122

Ubåtsattackerna mot konvojerna HX 229/SC 122 inträffade under mars 1943 i slaget om Atlanten och var den största attacken mot konvojer under andra världskriget. Båda konvojerna hade sammanlagt över 100 fartyg och blev attackerade av 38 tyska ubåtar. Fallet är ett exempel på när Tyskland nyttjade sina ubåtar i en samtida attack mot konvojerna genom sin vargflocks-taktik.⁴⁵

Konvojen SC 130

Konvojen SC 130 var en konvoj bestående av totalt 45 fartyg som attackerades av 22 ubåtar under maj 1943. Fallet är valt utifrån att konvojen var en av de första under andra världskriget som inte förlorade ett enda fartyg, efter att de utsattes för ubåtsattacker med den så kallade vargflocks-taktiken. Tyska ubåtsvapnet med sin vargflocks-taktik, som hade varit framgångsrikt i flera år, uppnådde inte samma resultat som tidigare.⁴⁶

2.3.3 Reliabilitet, validitet, generaliserbarhet och källkritik

Inom forskning är frågan om studiens reliabilitet, validitet och generaliserbarhet centralt. Reliabilitet handlar om att ett undersökningsresultat blir detsamma vid en upprepning. Det innebär att undersökningen inte påverkas av slumpen eller av andra betingelser. Intresset

---

⁴⁵ Blair, Clay, *Hitlers Ubåtskrig del 4, Vargar på flykt 1943* (Finland; WS Bookwell AB, 1996). s.259; Bauer, Eddy, *Slaget om Atlanten* (Stockholm: Bokorama, 1978). s.123; Rohwer, J & Hümmelchen, G, *Chronology of the war at sea 1939-1945, Volume two 1943-1945* (Shepperton; Ian Allan Ltd, 1974). p.308-310; Milner, Marc, *Battle of the Atlantic* (Brimscombe Port: Tempus Publishing Limited, 2003). p.146-147.

⁴⁶ Blair, *Hitlers Ubåtskrig del 4*, s.348-349; Rohwer & Hümmelchen, *Chronology of the war at sea 1939-1945, Volume two 1943-1945*, p.325-326; Milner, *Battle of the Atlantic*, p.153.

riktas mot om de mått, i mitt fall faktorer, är stabila eller inte.⁴⁷ Validitet definieras, enligt Esaiasson m.fl. på följande sätt:

- Överensstämmelse mellan teoretisk definition och operationell indikator
- Frånvaro av systematiska fel
- Att vi mäter det vi påstår att vi mäter.⁴⁸

Ejvegård förenklar definitionen och menar att validitet handlar om att forskaren undersöker det som avses att undersökas. Det innebär att rätt metod används för att söka svar på en studies frågeställning.⁴⁹ När det gäller min fallstudie kan reliabilitet och validitet relateras till att flera teoretiker ingår vid identifiering av faktorer och att endast två fall används för att pröva teoriernas giltighet. Användandet av flera fall kan leda till lägre reliabilitet. För att ytterligare stärka studiens reliabilitet, operationaliseras faktorerna i en granskningsmall för att minska subjektiviteten vid analysen och stärka objektiviteten. Förutom val av teorier och fall stärks studiens reliabilitet och validitet utifrån en strävan efter att arbetet ska vara transparent. För att uppnå detta förs ett argumenterande resonemang i relation till alla val. Merriam tillför även begreppet inre validitet och hänvisar till om resultatet överensstämmer med verkligheten.⁵⁰ Inre validitet kan även användas för att beskriva en studies trovärdighet, det vill säga hur troligt och sannolikt resultatet är.⁵¹ Studiens trovärdighet, reliabilitet och validitet kan relateras till begreppet källkritik. Således handlar det om att i första hand bedöma, om de källor som ingår i studien kan anses vara trovärdiga och därmed bidra med ett sannolikt resultat. Det innebär att allt tryckt material enligt Ejvegård måste bedömas ur såväl saklighets- som objektivitetssynpunkt.⁵² Thurén förtydligar genom att lägga till att forskaren ska granska påståenden kritiskt och välja bort det som inte uppfyller kraven på att vara sanna, riktiga och opartiska.⁵³

Ytterligare en fråga är studiens generaliserbarhet och om det är möjligt att dra några generella slutsatser utifrån fallstudiens resultat. Vissa forskare anser att det inte går att dra några generella slutsatser från en fallstudie medan andra menar att det är möjligt.⁵⁴ Min bedömning är att studiens generaliserbarhet är bristande. En viss generaliserbarhet kan

---

⁴⁷ Jfr. Bryman, *Social Research Methods*, p.62,156-158.

⁴⁸ Esaiasson, et.al, *Metodpraktikan*, s.57.

⁴⁹ Ejvegård, *Vetenskaplig metod*, s. 73; Thurén, *Vetenskapsteori för nybörjare*, s.26.

⁵⁰ Merriam, *Fallstudien som forskningsmetod*, s.175-177.

⁵¹ Bryman, Alan, *Samhällsvetenskapliga metoder* (Stockholm: Liber AB, 2011). s.52.

⁵² Ejvegård, *Vetenskaplig metod*, s.62.

⁵³ Thurén, *Vetenskapsteori för nybörjare*, s.17.

⁵⁴ Ekengren, Ann-Marie & Hinnfors, Jonas. *Uppsatshandboken -Hur du lyckas med din uppsats* (Lund: Studentlitteratur, 2006). s.42; Merriam, *Fallstudien som forskningsmetod*, s.48.

relateras till, att det i studien ingår vedertagna teorier inom krigsvetenskapen och att fallen är representativa för kraftsamling.

Studiens källmaterial består av litteratur som redogör för valda teorier och litteratur som presenterar de valda fallen. De teoretiker som ingår i studien är Clausewitz, Liddell Hart, Collins och Vego. Liddell Hart, Collins och Vegos egna verk har analyserats, verk som anses som primärkällor.⁵⁵ Verken har varit på engelska, vilket innebär att jag har gjort översättningar utifrån tolkningar av innehållet. Clausewitz originalverk är på tyska, vilket medförde att jag har läst, *Om kriget*, på svenska. I detta finns en risk att teorierna felaktigt återges efter översättningen, men boken är erkänd och jag är dessutom medveten om denna begränsning. Generellt är bedömningen att den valda litteraturen, uppfyller kraven på såväl saklighet som objektivitet. Vidare är de teoretikerna som ingår i studiens teoretiska ram vedertagna inom krigsvetenskap, vilket stärker studiens trovärdighet, reliabilitet och validitet.

Den litteratur som presenterar studiens fall utgörs av tio böcker. De har valts för att besvara frågorna, som Esaiasson m.fl. lyfter fram, vad hände? Hur gick det till? Vem gjorde vad? Hur organiserades verksamheten? Hur många var där?⁵⁶ Alla böckerna behandlar fallet om konvoj HX 229/SC 122 och sju böcker berör fallet om konvoj SC 130. Samtliga tio böcker anses som sekundärkällor. För att bemöta problematiken med sekundärkällor har jag studerat tio böcker, för att få en bredare äkthetsbedömning.⁵⁷ Antalet böcker kan därmed hänföras till ökad trovärdighet genom att bemöta kriterierna oberoende, samtidighet och tendens.⁵⁸ Studiens trovärdighet stärks av att beskrivningen av fallen i böckerna överensstämmer.

Slutligen kan konstateras att studien uppfyller kraven på reliabilitet och validitet, utifrån att teorierna i huvudsak är hämtad från primärlitteratur. I det fall där sekundärkälla används är bedömningen att källan är erkänd och har därmed hög trovärdighet. Generellt bedöms studiens reliabilitet och validitet utifrån att det finns en god överensstämmelse mellan val av vedertagna teorier inom krigsvetenskap och empiriska fall. Min tolkning är att studien undersöker det som avses att undersökas, utifrån att rätt metod används för att samla in material för att söka svar på studiens frågeställningar. Vidare uppfyller analysen och tolkningen kraven på ett troligt och sannolikt resultat.

---

⁵⁵ Ejvegård, *Vetenskaplig metod*, s.63.

⁵⁶ Esaiasson, et.al, *Metodpraktikan*, s.278-279.

⁵⁷ Jfr: Ibid, s.282-283.

⁵⁸ Jfr: Ibid, s.283-287.

3. Teori

Teorikapitlet inleds med en analys av Clausewitz, Liddell Hart, Collins och Vegos teorier för att identifiera ett antal faktorer för att uppnå framgång med kraftsamling. Det innebär att fyra skilda militärteoretiker, från olika tidsepoker, har analyserats och fem faktorer har identifierats. Faktorerna är baserade på det som urskilts i de valda teorierna, som betydande vid genomförandet av en framgångsrik kraftsamling. Det innebär att samtliga fyra teoretiker inte är med i varje identifierad faktor. De fem faktorerna som presenteras är *samlad styrka*, *utspridning*, *vilseledning*, *kunskap om motståndaren och rörlighet*. Därefter bryts faktorerna ner till indikatorer, undersökningsbara enheter. För att stärka studiens transparens presenteras indikatorerna avslutningsvis i en granskningsmall, som används vid analys och tolkning av de valda fallen.

3.1 Identifierade faktorer för kraftsamling

3.1.1 Samlad styrka

Clausewitz hävdar att den bästa strategin, vid krigföring, är att vara den starkaste parten för att kunna koncentrera sina styrkor mot en avgörande punkt. Han anser att den viktigaste regeln är att hålla samman sina enheter mot det gemensamma målet, om inte en separation tvingas fram.⁵⁹ Clausewitz menar vidare att en samlad styrka eller sammanhållande av enheter ska ses som en norm och att en uppdelning av stridskrafter måste motiveras väl.⁶⁰

När Vego diskuterar samlad styrka anser han att nyckeln till framgång i strid ligger i att snabbt kunna uppnå överlägsen stridspotential i ett avgörande läge, vilket endast kan åstadkommas genom att koncentrera sina styrkor.⁶¹ Vego skriver att operationsidén bör vara en snabb och om möjligt hemlig koncentration av styrkor, för att med samlad styrka slå mot en huvudpunkt.⁶² Han framhåller att det inte bör tolkas bokstavligen till att enheter måste befinna sig på samma geografiska punkt, utan att det är enheternas effekt som ska koncentreras.⁶³ Att koncentrera sina styrkor tolkas i studien som kraftsamling.

Sammanhållning av enheter mot ett gemensamt mål återkommer i både Clausewitz och Vegos teorier om kraftsamling. En faktor har identifierats och den är *samlad styrka*. Min

---

⁵⁹ Clausewitz, *Om Kriget*, s.174.

⁶⁰ Ibid, s.174.

⁶¹ Vego, *Naval Strategy and Operation in Narrow Seas*, p.140.

⁶² Vego, *Operational Warfare at Sea, Theory and practice*, p.150.

⁶³ Ibid, p.150.

tolkning är att det är en fråga om styrka mot motståndaren och inte om hur enheterna är utgrupperade eller vilken formation de har. Samlad styrka behöver därmed inte betyda att enheter måste vara på samma geografiska plats, utan att de kan vara utspridda, men inom räckvidd för att kunna verka mot en gemensam huvudpunkt. Clausewitz menar att om enheter delas upp så bidrar det till att styrkan tappar slagkraft. Jag tolkar det som att enheter delas upp för att kunna slå mot olika mål. Utifrån Clausewitz och Vegos teorier har en faktor identifierats som är *samlad styrka* och min tolkning är att den innebär att enheter riktas mot avgörande punkter i striden.

3.1.2 Utspridning

Utspridning enligt Vego är att enheter inte behöver befinna sig på samma geografiska punkt för att uppnå kraftsamling, utan att det är enheternas effekt som ska vara koncentrerad mot en huvudpunkt.⁶⁴ En tolkning är att Liddell Hart tar det steget längre och menar att framgången med kraftsamling är ett resultat av medveten och beräknad utspridning av enheter.⁶⁵ Enligt Vego kan kraftsamling ibland gynnas av en utspridning av enheter. Det betyder att individuella enheter tilldelas olika attackpositioner inom deras vapens effektområde mot en gemensam huvudpunkt. Han menar vidare att denna typ av manövrering är ett led i den operativa idén för en stor attack, som syftar till att bekämpa motståndarens fartyg till havs.⁶⁶

Liddell Harts formulering, att en framgångsrik kraftsamling är ett resultat av medveten och beräknad utspridning av enheter, uppfattar jag som en beskrivning av vad han tycker krävs för att lyckas med att kraftsamla mot sin motståndare. Min tolkning är att Vego anser att en utspridning av enheter kan vara gynnsam, för att uppnå framgång med en kraftsamling mot en gemensam huvudpunkt. Faktorn *utspridning* har därmed identifierats och återkommer flertalet gånger i Liddell Hart och Vegos teorier om kraftsamling.

3.1.3 Kunskap om motståndaren

För att lyckas med en kraftsamling, enligt Vego, är det viktigt att ha kunskap om motståndaren redan i planeringsfasen. Kraftsamlingen bör utformas så den möjliggör det mest gynnsamma resultatet utifrån den egna styrkans enheter och vapen, men även utifrån kunskap om motståndaren.⁶⁷

---

⁶⁴ Vego, *Operational Warfare at Sea, Theory and practice*, p.150.

⁶⁵ Jfr. Liddell Hart, *Thoughts on war*, p.198.

⁶⁶ Vego, *Operational Warfare at Sea, Theory and practice*, p.150.

⁶⁷ Ibid, p.150-151.

Collins hävdar att ha kunskap om motståndarens svaga punkter och sedan förmågan att kunna koncentrera sina styrkor forcerar fram ett avgörande läge i ett slag. Vidare anser han att styrkornas storlek inte är avgörande för att lyckas med genomförande av kraftsamling. Genom att kraftsamla sina enheter där motståndaren är svag, kan även en mindre styrka uppnå ett avgörande, mot en numerärt överlägsen styrka.⁶⁸

Min tolkning utifrån Collins teori är att kunskap om motståndaren måste finnas, för att kunna välja ut en punkt där de anses vara svaga. Collins skriver att numerär överlägsenhet inte är avgörande, utan det är kunskap om och förmågan att kraftsamla mot motståndarens svaga punkter som är avgörande.⁶⁹ Liknelse kan dras till Vego, som tar upp vikten av att ha kunskap om motståndaren redan under planeringsfasen. Min tolkning är att båda anser att ha kunskap om motståndarens styrka, var de är lokaliserade samt vilken beväpning de besitter är viktig att förhålla sig till för att lyckas med kraftsamling. Collins anser även att den som innehar kunskap om motståndaren kan ha initiativet i attacken, vilket är en stor fördel då initiativtagaren kan kraftsamla mot valda punkter, istället för att anpassa sig efter motståndarens kraftsamling.⁷⁰ Utifrån Collins och Vegos teorier har en faktor identifierats som är *kunskap om motståndaren*.

3.1.4 Rörlighet

Vego skriver att en koncentration av styrkor bör vara snabb och om möjligt hemlig, för att med samlad styrka slå mot en huvudpunkt.⁷¹ Enligt Vego påverkar rörlighet och hastighet framgången av kraftsamlingen då initiativet i attacken måste hållas, det vill säga graden av koncentration måste vara snabbare än motståndarens förmåga att gå till motattack. Vego menar att en plan för kraftsamling till sjöss bör innehålla ett system av hastighet, rörelse och manöver men även sekretess och säkerhet. Systemet anser Vego, som det viktigaste elementet i planeringsfasen för kraftsamlingen av sjöstridskrafter och syftar då på förflyttningen till området där kraftsamlingen ska äga rum samt att initiativet i attacken måste hållas.⁷²

Även Liddell Hart framhåller att rörlighet behövs för att kunna uppnå kraftsamling. Möjlighet till rörlighet ger större utrymme för att koncentrera sina enheter mot motståndarens svaga delar. Han anser att den sanna kraften i kraftsamling ligger i möjligheten till rörlighet

---

⁶⁸ Collins, *Military Strategy –Principles, Practices, and Historical Perspectives*, p.83-84.

⁶⁹ Ibid, p.83-84.

⁷⁰ Ibid, p.83-84.

⁷¹ Vego, *Operational Warfare at Sea, Theory and practice*, p.150.

⁷² Vego, *Naval Strategy and Operation in Narrow Seas*, p.140-141.

och föränderlighet och inte i kraftsamlingens densitet i form av antal enheter. Liddell Hart menar vidare att rörlighetens värde ofta underskattas och att kraftsamling i sin helhet oftast tolkas som att bilda en överlägsen styrka, som används mot ovägda punkter och inte en avgörande punkt hos motståndaren.⁷³

Min tolkning är att Vegos tankar om hastighet, rörelse och manöver är den tid det tar för styrkan att bli samlad men även rörligheten under ett sjöslag. Vego påvisar rörlighetens betydelse och då främst hastighet för att möjliggöra framgång av en kraftsamling mot ett huvudmål, då initiativet hålls och motståndarens förmåga till motattack förhindras.⁷⁴ Det kan liknas med Liddell Harts tankar om att rörlighet ger utrymme för att koncentrera sina enheter mot en avgörande punkt. Utifrån Vego och Liddell Harts teorier har en faktor identifierats som är *rörlighet*.

3.1.5 Vilseledning

Vego framhåller att vilseledning och hemlighållande är betydande för att kunna upprätthålla sekretess om genomförandet av kraftsamling. Vego anser att sekretessen är viktig då det ställs höga krav på planeringsfasen för en koncentration av sjöstridskrafter och därmed kraftsamling. Om motståndaren får vetskap om att eller var anfallande part ska kraftsamla och därmed kan förbereda sig, så menar Vego att kraftsamlingen mister sitt syfte.⁷⁵

Även Liddell Hart tar upp vilseledning som en del i kraftsamling och poängterar att det är betydelsefullt för att undvika att försvarande enheter kraftsamlar mot samma punkt som anfallande enheter. Enligt Liddell Hart bidrar en utspridning av enheter, att motståndaren får en sämre lägesbild och att anfallande styrkor kan skapa en osäkerhet hos motståndaren genom vilseledning. Genom att sprida sina enheter och vilseleda motståndaren skapas större möjligheter att kunna kraftsamla mot en avgörande punkt.⁷⁶

För att kraftsamlingen ska bli framgångsrik menar Liddell Hart, att motståndaren inte får ha kännedom om var attacken förväntas, för att då själv kunna kraftsamla och försvara sig mot attacken.⁷⁷ Min tolkning är att Liddell Hart framställer en framgångsfaktor för att lyckas med att kraftsamla mot sin motståndare. Liknelse kan dras till Vego som skriver att sekretessen är en viktig del i planeringen och han anser att de främsta medlen för att

---

⁷³ Liddell Hart, *Thoughts on war*, p.200.

⁷⁴ Vego, *Naval Strategy and Operation in Narrow Seas*, p.140-141.

⁷⁵ Ibid, p.140-141.

⁷⁶ Liddell Hart, *Thoughts on war*, p.196-198.

⁷⁷ Ibid, p.196-198.

upprätthålla sekretess om genomförandet av kraftsamling är vilseledning och hemlighållande. Likt Liddell Hart framhåller Vego att en lyckad kraftsamling endast kan genomföras om motståndaren inte har kännedom om den, vilket kan åstadkommas genom medvetna åtgärder eller hemlighållande om genomförandet. Faktorn *vilseledning* har därmed identifierats utifrån Vego och Liddell Harts teorier om kraftsamling.

3.2 Indikatorer av faktorerna för kraftsamling

3.2.1 Samlad styrka

Utifrån Clausewitz och Vegos⁷⁸ argument har två separata indikatorer urskilts, som ska uppfyllas för att den anfallande styrkan i studien ska anses ha en samlad styrka. Den första är att attacken ska genomföras av anfallande styrka som har tilldelats flertalet fartyg. Den andra indikatorn är att den anfallande styrkan genomför attacken med sina enheter, mot ett avgränsat område eller mot enheter, med avsikt att bekämpa sin motståndare.

3.2.2 Utspridning

För att den anfallande styrkan ska anses ha använt utspridning av sina enheter under kraftsamlingen, enligt Liddell Hart och Vego,⁷⁹ ska följande indikator uppfyllas. Den anfallande styrkan skall ha fördelat sina resurser, i form av fartyg, i flera avdelningar för att genomföra attacken från olika håll.

3.2.3 Kunskap om motståndaren

Med utgångspunkt i Vego och Collins teorier om kraftsamling identifierades faktorn kunskap om motståndaren.⁸⁰ För att den anfallande styrkan i studien ska anses ha kunskap om motståndaren ska tre indikatorer uppfyllas. Den första är att anfallande styrka ska ha kunskap om var motståndaren befinner sig geografiskt. Den andra indikatorn är att de ska ha kunskap om motståndarens styrka i form av antal enheter och verkansmöjligheter. Den tredje indikatorn utgår ifrån de två ovanstående och är att den anfallande styrkan ska ha fattat rationella beslut, utifrån kunskap om motståndaren.

---

⁷⁸ Jfr: Clausewitz, *Om Kriget*, s.174; Jfr: Vego, *Naval Strategy and Operation in Narrow Seas*, p.140; Jfr: Vego, *Operational Warfare at Sea, Theory and practice*, p.150.

⁷⁹ Jfr: Vego, *Operational Warfare at Sea, Theory and practice*, p.150; Liddell Hart, *Thoughts on war*, p.198.

⁸⁰ Jfr: Vego, *Operational Warfare at Sea, Theory and practice*, p.150-151. Jfr: Collins, *Military Strategy – Principles, Practices, and Historical Perspectives*, p.83-84.

3.2.4 Rörlighet

För att rörlighet ska anses ha nyttjats under attacken ska en indikator uppfyllas. Enligt Vego och Liddell Hart⁸¹ ska den anfallande styrkan, genom manöver och hastighet, koncentrerat sina enheter mot en avgörande punkt. Förutsättningen anses som uppfylld, om anfallande styrka genom manöver och hastighet anses kunna upprätthålla initiativet genom hela attacken.

3.2.5 Vilsledning

Både Liddell Hart och Vego anser att en framgångsrik kraftsamling endast kan genomföras om motståndaren inte har kännedom om den, vilket kan skapas genom medvetna åtgärder eller hemlighållande om genomförandet.⁸² För att attacken ska anses som ett fall där vilsledning har använts krävs att två indikatorer uppfylls. Den anfallande styrkan ska medvetet ha vidtagit åtgärder för att vilseleda sin motståndare eller lyckats undanhålla information om att attacken kommer att genomföras. Den andra indikatorn anses som uppfylld, om motståndaren upplevde attacken som överraskande, det vill säga att motståndaren inte hade kännedom om när eller var attacken skulle äga rum.

3.3 Granskningsmall - faktorer och indikatorer

Nedan överförs de operationaliserade faktorerna och indikatorerna till en granskningsmall. Denna fungerar som ett verktyg för de identifierade faktorerna vid analysen av de valda fallen.

---

⁸¹ Jfr: Liddell Hart, *Thoughts on war*, p. 200; Jfr: Vego, *Naval Strategy and Operation in Narrow Seas*, p.140-141.

⁸² Vego, *Naval Strategy and Operation in Narrow Seas*, p. 140-141; Liddell Hart, *Thoughts on war*, p.196-198.

Tabell 1. Granskningsmall

Faktorer	Indikatorer	HX 229/ SC 122	SC 130
Samlad styrka	- Har flertalet fartyg tilldelats styrkan?		
	- Genomfördes attacken mot ett avgränsat område eller mot enheter, med avsikt att bekämpa sin motståndare?		
Utspridning	- Fördelade den anfallande styrkan sina fartyg i flera avdelningar, för att genomföra attacken från olika håll?		
Kunskap om motståndaren	- Fanns kunskap om var motståndaren befann sig geografiskt?		
	- Fanns kunskap om motståndarens styrka i form av antal enheter och verkansmöjligheter?		
	- Fattades rationella beslut, i relation till kunskapen om motståndaren?		
Rörlighet	- Nyttjade den anfallande styrkan manöver och hastighet för att koncentrera sina fartyg mot en avgörande punkt för att upprätthålla initiativet genom hela attacken?		
Vilseledning	- Tillämpades medvetna åtgärder för att vilseleda motståndaren eller undanhölls information?		
	- Blev attacken överraskande eller var motståndaren medveten om när eller var attacken skulle äga rum?		

4. Analys och resultat

I kapitlet presenteras analysen av fallen utifrån de identifierade faktorerna, nämligen *samlad styrka*, *utspridning*, *kunskap om motståndaren*, *rörlighet* och *vilseledning*. Analysen inleds i varje del med attacken mot konvojerna HX 229/SC 122 för att sedan övergå till analys av attacken mot konvojen SC 130. På motsvarande sätt redogörs därefter studiens resultat och avslutningsvis en sammanfattning av analysen och resultatet.

4.1 Analys

4.1.1 Samlad styrka

I attacken mot konvojerna HX 229/SC 122 är det påtagligt att tyskarna använde sig av en samlad styrka. Det baseras på att den tyska ubåtsledningen samordnade 38 ubåtar i attacken.⁸³ På grund av att de båda konvojerna hade liknande färdrutt och att den ledande konvojen, SC

⁸³ Blair, *Hitlers Ubåtskrig del 4*, s.259; Bauer, *Slaget om Atlanten*, s.123; Rohwer & Hümmelchen, *Chronology of the war at sea 1939-1945, Volume two 1943-1945*, p.308-310.

122, hade lägre hastighet, minskade avståndet mellan dem gradvis. Ett begränsat havsområde fylldes med en stor mängd sjöfart som blev en gynnsam omständighet för de tyska ubåtarna.⁸⁴

Utifrån tillförlitlig information, om konvojen SC 130, utgrupperade den tyska ubåtsledningen fyra grupper med ubåtar för att lokalisera konvojen. Den 18 maj upptäcktes SC 130 av ubåt U 304 och de 21 kvarvarande ubåtarna i de andra grupperna beordrades av den tyska ubåtsledningen att ansluta och kraftsamla mot SC 130.⁸⁵

4.1.2 Utspridning

Vid tidpunkten då konvojerna HX 229/SC 122 attackerades hade avståndet mellan dem blivit nästan obefintligt. Tyskarna trodde att det var endast en stor konvoj och attackerade främst med tre olika ubåtsgrupper samt ett antal ubåtar utan grupptillhörighet.⁸⁶ Utifrån konvojernas färdväg attackerade ubåtsgrupperna från tre olika håll, två från sidled och en bakifrån.⁸⁷

I väntan på att upptäcka SC 130 formade den tyska ubåtsledningen en patrulleringslinje som löpte sydost från Grönland. De delade upp 22 ubåtar i tre olika grupperingar för att öka möjligheten att upptäcka SC 130 samt att vid en eventuell attack kunna anfälla från flera håll.⁸⁸

4.1.3 Kunskap om motståndaren

Den tyska underrättelsetjänsten lyckades fånga upp och dekryptera de ordrar som sändes till HX 229/SC 122, om att följa en sydligare kurs för att undvika de tyska ubåtarna. Information om konvojernas fart, sammansättning och tänkta färdрут, medförde att den tyska ubåtsledningen kunde beordra sina ubåtar till nya områden, i syfte att attackera konvojerna.⁸⁹ Tyska ubåtsledningen agerade direkt och beordrade en ubåtsgrupp, bestående av åtta ubåtar att ta upp jakten på SC 122. Två nya ubåtsgrupper formades snabbt utifrån informationen om konvojernas ändrade färdplan. 18 ubåtar, fick order om att hjälpa till med SC 122 då de hade

---

⁸⁴ Roskill, S.W, *The war at sea II, 1939-1945 The period of balance* (London: Her majesty's stationery office, 1956). p.365-366.

⁸⁵ Blair, *Hitlers Ubåtskrig del 4*, s.348-349; Rohwer & Hümmelchen, *Chronology of the war at sea 1939-1945, Volume two 1943-1945*, p.325-326; Milner, *Battle of the Atlantic*, p.153.

⁸⁶ Blair, *Hitlers Ubåtskrig del 4*, s.264.

⁸⁷ Roskill, *The war at sea II, 1939-1945 The period of balance*, p. 365 & karta 38; Keegan, John, *Battle at sea, from man-of-war to submarine* (Chatham Kent; Mackays of Chatham PLC, 1988). p.245-248. *Wolf Packs*, By the Editors of Time-Life Books (Virginia; Alexandria, Time Life, 1989). p.150-153.

⁸⁸ Blair, *Hitlers Ubåtskrig del 4*, s.348.

⁸⁹ Ibid, s. 258-259; Keegan, *Battle at sea, from man-of-war to submarine*, p.245.

den starkaste eskorten av de två konvojerna och 11 ubåtar fick order om att attackera den svagare konvojen, HX 229.⁹⁰

Under 1942 utrustade Tyskland sina ubåtar med varningssystemet Metox, mot de allierades radarsystem. Metox kunde upptäcka de allierade spaningsflygplanens radarvågor på längre avstånd, innan de såg ubåtarna på sina radarskärmar. På så sätt kunde ubåtarna inta undervattensläge innan de blev upptäckta.⁹¹

Utifrån pålitlig information fick den tyska ubåtsledningen vetskap om att SC 130 hade kastat loss, vilket innebar att de kunde placera sina ubåtar för att lokalisera konvojen. Ubåtarna hade emellertid bristande information om att eskorten av konvojen innefattade flygskydd, vilket ledde till att ubåtarna vid flertalet tillfällen tvingades inta undervattensläge och inte kunde attackera.⁹² Eskortfartygen och flygskyddet medförde att de allierade lyckades sänka tre ubåtar.⁹³ Efter att de tyska ubåtarna rapporterat om de allierades flygskydd, avbröts attacken mot konvojen. Även om attacken inte innebar någon framgång formerades en ny ubåtsgrupp mot nya konvojer, vilket ifrågasattes eftersom attacken mot SC 130 ansågs vara alltför kostsam och resultatlös.⁹⁴

Under mars 1943 inledde de allierade ett byte av radarsystem på både fartyg och spaningsflygplan. Tyskarna hade ingen information om att spaningsflygplanen fick en kraftigare radar som ledde till att den tyska radarvarnaren Metox blev verkningslös. Metox kunde inte upptäcka radarvågorna på den frekvens som den nya radarn använde.⁹⁵

4.1.4 Rörlighet

De första veckorna till sjöss var besvärliga för konvojerna HX 229/SC 122 på grund av dåligt väder. Det hårda vädret var dock ett skydd mot ubåtsattacker, vilket ledde till att HX 229 lyckades undkomma en av de tyska ubåtsgrupperna.⁹⁶ De tyska ubåtarna höll en högre hastighet och hade fri rörlighet och kunde därmed hinna ikapp konvojerna och formera sig för

---

⁹⁰ Murfett, Malcolm, *Naval Warfare 1919-1945*, (London: Routledge, 2009). p.265; Costello, John & Hughes, Terry, *The battle of the atlantic* (London: Butler and Tanner Ltd, 1977). p.267-268; Keegan, *Battle at sea, from man-of-war to submarine*, p.245-249.

⁹¹ Tاملander & Hård af Segerstad, *Havets vargar*, s.266; *Wolf Packs*, By the Editors of Time-Life Books, p.125.

⁹² Blair, *Hitlers Ubåtskrig del 4*, s.348-350.

⁹³ Ibid, s.351; Roskill, *The war at sea II, 1939-1945, The period of balance*, p.375-376.

⁹⁴ Blair, *Hitlers Ubåtskrig del 4*, s.351.

⁹⁵ Tاملander & Hård af Segerstad, *Havets vargar*, s.266.

⁹⁶ Keegan, *Battle at sea, from man-of-war to submarine*, p.248-249

en ny attack.⁹⁷ En fördel för de tyska ubåtarna var att de var utrustade med Metox, vilket medförde att de kunde förflytta sig i ytläge utan att riskera att bli upptäckta. De hade därmed fri rörlighet under nattens mörker och kunde röra sig utanför de allierades radartäckning samt visuella syn.⁹⁸

När de allierade insåg att SC 130 var i fara anslöt fem B-24-plan för att förse konvojen med flygskydd. Med sjunkbomber och målsökande torpeder anföll flygplanen tyska ubåtar. De markerade även ubåtarnas positioner med rökfacklor, vilket underlättade för konvojens eskortfartygs ubåtsjakt. Då ubåtarna inte kunde ligga i ytläge, på grund av flygskyddet, försökte de genomföra attacker i undervattensläge dock utan resultat.⁹⁹ De allierade spaningsflygplanen utrustades med en kraftfullare radar som ökade deras förmåga att lokalisera ubåtar. Det tyska varningssystemet Metox blev verkningslöst, vilket ledde till att flyget tog initiativet och att ubåtarna inte längre kunde ta skydd av nattens mörker, i ytläge.¹⁰⁰

4.1.5 Vilseledning

De största förlusterna av de allierades handelsfartyg skedde under de första 20 dagarna i mars 1943.¹⁰¹ Hoppet om att vinna kampen mot ubåtarna ställdes till underrättelsetjänsten, som hade till uppgift att dekryptera den tyska ubåtsledningens ordrar till ubåtarna samt avslöja deras positioner. Tyskarna bytte kod för sin krypterade information den 10 mars 1943, vilket ledde till att de allierade inte hade någon informationen om de tyska ubåtarna mellan den 10-19 mars 1943. De visste inte hur stora ubåtsgrupperna var eller befann sig i området kring HX 229/SC 122 och kunde därmed inte omdirigera konvojerna till en säkrare kurs.¹⁰²

År 1943 hade flera konvojer lyckats kringgå eller, innan attack, lyckats upptäcka fler tyska vargflockar. En anledning var en ny kraftfullare radar som hade längre räckvidd.¹⁰³ Även andra tekniska framsteg hos de allierade bidrog i försvaret mot de tyska ubåtarna. Ett tekniskt framsteg var en, fartyg- och landbaserad, högfrequensutrustning vid namnet ”*Huff-Duff*” som kunde ta upp och pejla in de tyska ubåtarnas radiosamband och på så sätt lokalisera dem.¹⁰⁴ Innan attacken på SC 130 kunde de allierade pejla de tyska ubåtarnas radiosignaler,

---

⁹⁷ *Wolf Packs*, By the Editors of Time-Life Books, p.150-151.

⁹⁸ Tamelander & Hård af Segerstad, *Havets vargar*, s.266.

⁹⁹ Blair, *Hitlers Ubåtskrig del 4*, s.349-350.

¹⁰⁰ Tamelander & Hård af Segerstad, *Havets vargar*, s.266.

¹⁰¹ Bauer, *Slaget om Atlanten*, s.122-124.

¹⁰² Blair, *Hitlers Ubåtskrig del 4*, s.257.

¹⁰³ *Wolf Packs*, By the Editors of Time-Life Books, p.157.

¹⁰⁴ Bauer, *Slaget om Atlanten*, s.122; *Wolf Packs*, By the Editors of Time-Life Books, p.157.

vilket ledde till att de snabbt insåg att konvojen var i fara. Ubåtarna kunde därmed lokaliseras och jagas bort av konvojens eskort. Även flygskydd anslöt till konvojens eskort och deltog i jakten på de tyska ubåtarna.¹⁰⁵ Framgång hade även nåtts hos de brittiska kryptografer som arbetade med att dekryptera informationen från den tyska ubåtsledningen till ubåtarna. På så sätt fick de kunskap om ubåtarnas positioner och intentioner.¹⁰⁶

4.2 Resultat

4.2.1 Inledning

Studiens resultat åskådliggörs i nedanstående ifyllda granskningsmall. Fokus riktas mot de fem identifierade faktorerna i relation till respektive indikatorer utifrån de två valda fallen.

Tabell 2. Illustration av studiens analys och resultat

Faktorer	Indikatorer	HX 229/ SC 122	SC 130
Samlad styrka	- Har flertalet fartyg tilldelats styrkan?	X	X
	- Genomfördes attacken mot ett avgränsat område eller mot enheter, med avsikt att bekämpa sin motståndare?	X	X
Utspridning	- Fördelade den anfallande styrkan sina fartyg i flera avdelningar, för att genomföra attacken från olika håll?	X	X
Kunskap om motståndaren	- Fanns kunskap om var motståndaren befann sig geografiskt?	X	X
	- Fanns kunskap om motståndarens styrka i form av antal enheter och verkansmöjligheter?	X	
	- Fattades rationella beslut, i relation till kunskapen om motståndaren?	X	
Rörlighet	- Nyttjade den anfallande styrkan manöver och hastighet för att koncentrera sina fartyg mot en avgörande punkt för att upprätthålla initiativet genom hela attacken?	X	
Vilseledning	- Tillämpades medvetna åtgärder för att vilseleda motståndaren eller undanhölls information?	X	
	- Blev attacken överraskande eller var motståndaren medveten om när eller var attacken skulle äga rum?	X	

4.2.2 Samlad styrka

När *samlad styrka* berörs menas att de två indikatorerna, att flertalet fartyg tilldelades den anfallande styrkan samt att attacken genomfördes mot ett avgränsat område eller enheter, ska

¹⁰⁵ Blair, *Hitlers Ubåtskrig del 4*, s.349.

¹⁰⁶ *Wolf Packs*, By the Editors of Time-Life Books, p.157.

uppfyllas. Under attackerna mot konvojerna HX 229/SC 122 uppfylls båda dessa indikatorer, då 38 ubåtar samordnades i ett begränsat havsområde. Även i attacken mot SC 130 anses båda indikatorerna som uppfyllda. Slutsatsen dras utifrån att en konvoj, bestående av ett antal fartyg som färdas tillsammans i en formation, attackeras på ett avgränsat område av 22 samordnade ubåtar.

4.2.3 Utspridning

För att attacken ska anses ha använt *utspridning* ska den anfallande styrkan ha fördelat sina resurser i flera avdelningar, för att genomföra sin attack från olika håll. I båda fallen anses indikatorn vara uppfylld då de tyska ubåtarna var indelade i tre grupper och attackerade konvojerna från olika håll.

4.2.4 Kunskap om motståndaren

Attacken mot konvojerna HX 229/SC 122 anses inneha faktorn *kunskap om motståndaren*. Alla tre indikatorerna betraktas som uppfyllda eftersom den tyska ubåtsledningen kände till konvojernas position, fart, sammansättning samt tänkta färdrutt och kunde organisera sina ubåtar för att attackera konvojerna. Att ubåtarna hade ett varningssystem mot de allierades radarsystem och kunde inta undervattensläge, kan även anses som kunskap om motståndaren. Ubåtarna kunde därmed fatta rationella beslut som ledde till att de inte blev upptäckta. I attacken mot SC 130 ingår inte faktorn, *kunskap om motståndaren*. En av tre indikatorer anses vara uppfylld i attacken. De hade kunskap om var konvojen befann sig geografiskt, men saknade information om att eskorten innefattade flygskydd. De hade ingen information om att de allierades utvecklade radar, vilket gjorde att Metox blev verkningslös. Indikatorn att den anfallande styrkan hade kunskap om motståndarens styrka i form av antal enheter eller verkansmöjligheter, uppfylldes därmed inte. Jag anser även att de inte fattade rationella beslut, utifrån kunskapen om motståndaren, eftersom de inte uppnådde framgång i attacken men organiserade sig mot nya konvojer på samma sätt, vilket ledde till fler förluster.

4.2.5 Rörlighet

Attacken mot konvojerna HX 229/SC 122 anses uppfylla indikatorn för *rörlighet*. Då ubåtarna höll högre hastighet samt hade fri rörlighet hann de ikapp konvojerna och kunde organisera sig för en ny attack. Den fria rörligheten berodde till stor del på ubåtarnas varningssystem mot de allierades radarsystem, Metox, som gjorde att de kunde gå i ytläge under nätterna. Indikatorn för *rörlighet* uppfylls däremot inte i attacken mot konvojen SC

130. Ubåtarnas rörlighet begränsades av flygskydd samt att Metox blev verkningslöst. Även en ny taktik, där flygplanen använde sig av rökfacklor för att signalera ubåtarnas positioner till de eskorterade fartygen, medförde att ubåtarna inte längre hade hjälp av nattens mörker. Därmed tappade ubåtarna initiativet i attacken.

4.2.6 Vilseledning

Indikatorerna för *vilseledning* anses uppfyllda under attacken mot konvojerna HX 229/SC 122. Tyskarna vidtog medvetna åtgärder för att vilseleda sina motståndare genom att de ändrade kod för sin krypterade information. Det medförde att de allierade inte hade kännedom om, när eller var attacken skulle äga rum och blev därmed överraskade. I attacken mot konvoj SC 130 anses inte indikatorerna för faktorn *vilseledning* uppfyllda. Inga medvetna åtgärder hade gjorts av tyskarna, innan attacken, för att vilseleda de allierade. En ny kraftfullare radar och pejlingar av ubåtarnas radiotrafik, medförde att de allierade kunde nyttja motmedel mot ubåtarna och blev med andra ord inte överraskade av attacken.

4.3 Sammanfattning analys och resultat

Sammanfattningsvis visar studiens analys och resultat att två identifierade faktorer är tillämpliga i de båda valda fallen. I attacken mot konvojerna HX 229/SC 122 är de fem identifierade faktorerna representerade, för att uppnå framgång vid genomförandet av en kraftsamling. Slutsatsen dras utifrån att de fem faktorernas samtliga indikatorer återfinns i fallet. Vidare visar analysen och resultatet att vid attacken mot konvojen SC 130 ingår endast två av fem identifierade faktorer, *samlad styrka* och *utspridning*. De tre faktorer som inte uppfylls helt är *kunskap om motståndaren*, *rörlighet* och *vilseledning*. Attacken uppfyllde en av tre indikatorer om *kunskap om motståndaren*, men anses inte vara så starkt att hela faktorn kan betraktas förekommande i attacken.

5. Avslutning

I det avslutande kapitlet diskuteras studiens vetenskapliga problem och syfte. Vidare presenteras slutsatser och författarens avslutande reflektioner. Slutligen ges förslag på vidare forskning och det förs ett resonemang om studiens bidrag till yrkesutövning.

5.1 Slutsatser och diskussion

Studiens vetenskapliga problemområde tar utgångspunkt i Ångström och Widéns resonemang om, att fler empiriska studier behövs för att bedöma validiteten i krigföringens

grundprinciper.¹⁰⁷ Studiens syfte är att med en teoriprövande ansats identifiera och beskriva vilka faktorer som bidrar till framgång vid genomförandet av en kraftsamling samt hur de inverkar vid ubåtsattacker.

Den övergripande frågeställningen bryts ner till följande tre hjälpfrågor.

- Vilka faktorer, för att uppnå framgång vid genomförandet av en kraftsamling, kan identifieras i Clausewitz, Liddell Hart, Collins och Vegos teorier om kraftsamling?

Slutsatsen är att fem faktorer identifierades i teorierna om kraftsamling. Dessa är, *samlad styrka, utspridning, kunskap om motståndaren, rörlighet och vilseledning*.

- Vilka faktorer identifieras vid ubåtsattackerna under andra världskriget, mot konvojerna HX 229/SC 122 samt mot konvojen SC 130?

Slutsatsen är att under de båda attackerna mot konvojerna HX 229/SC 122 och konvojen SC 130 identifierades två faktorer, *samlad styrka* och *utspridning*. Under attacken mot konvojerna HX 229/SC 122, som från anfallande part anses som en framgångsrik kraftsamling, identifierades samtliga fem faktorer. Däremot under attacken mot konvojen SC 130, som anses som en misslyckad kraftsamling, identifierades endast två faktorer.

- Ledde de identifierade faktorerna till att kraftsamling uppnåddes vid ubåtsattackerna under andra världskriget, mot konvojerna HX 229/SC 122 samt mot konvojen SC 130?

Slutsatsen är att kraftsamling uppnåddes eftersom alla faktorer identifierades i attacken mot konvojerna HX 229/SC 122. Attacken ansågs som framgångsrik. I ubåtsattacken mot konvojen SC 130 uppnåddes inte kraftsamling då endast två faktorer identifierades. Attacken ansågs som misslyckad.

Studiens viktigaste slutsats kan ses som ett svar på den övergripande frågeställningen;

- Vilka faktorer kan bidra till att uppnå framgång vid kraftsamling i en ubåtsattack?

Slutsatsen som kan dras är att kraftsamling uppnåddes eftersom alla faktorer identifierades i attacken mot konvojerna HX 229/SC 122 samt att den ansågs som en framgångsrik attack. Utifrån att studien är liten i sin karaktär, kan dock inga generella slutsatser dras, men däremot framträder tydliga mönster. Med detta sagt är det inte säkert att alla fem faktorer måste vara uppfyllda för att det ska anses vara en framgångsrik kraftsamling. Det är möjligt att de fem faktorerna även kan finnas med i en kraftsamling som misslyckas på grund av andra

---

¹⁰⁷ Widen & Ångström, *Militärteorins Grunder*, s.141.

omständigheter eller förutsättningar. Motsvarande resonemang kan föras när det gäller attacken mot konvojen SC 130, där endast två faktorer identifierades. Utifrån detta resultat kan det inte uteslutas, att det kan finnas fall, där framgång med kraftsamling har uppnåtts då tre faktorer kan identifieras. Detta undersöker inte studien, men det är fullt rimligt att det även kan finnas andra faktorer, som inverkar på en kraftsamling än just de fem som är identifierade i denna studie. Att samtliga av de identifierade faktorerna tydligt går att finna i det fall som ansågs som en framgångsrik kraftsamling samt att endast två faktorer återfinns i det fall som ansågs som en misslyckad kraftsamling, kan vara en konsekvens av de valda fallen. Resonemanget kan även ses i ljuset av Roxborough¹⁰⁸ argumentation om att krig är komplexa och svåra att förutse.

Avslutningsvis är studiens bidrag, fördjupad förståelse för vad som krävs för att genomföra en kraftsamling vid ubåtsattacker och därmed är studiens syfte uppnått. Med hjälp av de identifierade faktorerna fördjupas den teoretiska förståelsen, genom en kvalitativ analys av ubåtsattacker mot konvojer, där kraftsamling varit en uttalad del av taktiken. Studien bidrar därmed med ny kunskap om principen om kraftsamling, utifrån de fyra teoretikerna. Den fördjupade kunskapen om kraftsamling kan hänföras till Morgan, McIvor¹⁰⁹ och Leonhards¹¹⁰ problematisering av principernas validitet.

5.2 Avslutande reflektioner

Föreliggande studie är en deduktiv teoriprovande fallstudie, där fyra teoretikers syn på principen om kraftsamling sammanförs till identifieringen av fem faktorer. En metod som fungerade väl för att uppnå studiens syfte. Valet av metod grundas på en tanke om en process från det generella (teorin) mot det konkreta (fallen). Uppfattningen är att såväl de valda teoretikerna, som de avgränsningar som gjordes vid val av fall, var relevanta för att uppnå studiens syfte.

En alternativ metod kunde varit att genomföra en kvalitativ fokusgrupp-intervju¹¹¹ med fyra fartygschefer inom första ubåtsflottiljen i svenska marinen. En kvalitativ ansats innebär att forskaren söker förståelse, om ett fenomen med hjälp av nyanserade beskrivningar av

---

¹⁰⁸ Roxborough, "Take the Principles With a PINCH OF SALT".

¹⁰⁹ Morgan & McIvor, "Rethinking the principles of war".

¹¹⁰ Leonhard, "The principles of war for the information age".

¹¹¹ Merton, R. K, *The Focused Interview* (New York: The Free Press. A Division of Macmillan, Inc, 1990), p.135 ff.

yrkesverksamma personer, som har både teoretisk kunskap och praktisk erfarenhet.¹¹² Inför intervjun får respondenterna ta del av de faktorer som identifierats och valda fall, ubåtsattacker. Under intervjun ska respondenterna tillsammans analysera fallen med hjälp av faktorerna. Fokusgrupps-intervjuns nackdel i relation till föreliggande studie, är att det inte är möjligt att garantera att de yrkesverksamma respondenterna har förmåga att integrera teori och praktik. Ytterligare nackdel är att respondenterna inte har erfarenhet av krigföring utan endast från militära övningar.

En intressant reflektion är vilken betydelse det har för resultatet att författaren själv har identifierat faktorerna, som har legat till grund för studiens analys. Det kan finnas andra faktorer som bidrar till en framgångsrik kraftsamling som inte berörs i studien. Studier av andra teorier om kraftsamling kan möjligtvis identifiera andra faktorer, som kan bidra till att uppnå framgång med kraftsamling.

De faktorer som är identifierade i studien har analyserats på två specifika fall under andra världskriget. Det är inte säkert att faktorerna kan användas på vilken attack som helst, för att analysera om kraftsamlingen var framgångsrik eller inte.

5.3 Förslag till fortsatt forskning

Studiens resultat och slutsatser leder fram till flera nya frågeställningar och fortsatt forskning. För att validera teorierna kan vidare forskning vara att använda samma teori vid analys av andra empiriska fall. Detta för att testa om de identifierande faktorerna är giltiga och kan beskriva framgång i kraftsamling eller om de endast är valida utifrån studiens valda fall. Andra teoretiker kan även analyseras för att se om det är möjligt att identifiera samma eller helt andra faktorer, som är av stor vikt för att uppnå framgång med kraftsamling. Dessa teorier kan prövas på samma fall, för att stärka bilden av vad som kan anses som en framgångsrik kraftsamling.

Fallen i studien har endast analyserats från den anfallande partens sida. Förslag på vidare forskning kan därför vara att undersöka reaktionen och agerandet hos motståndaren för att ge en djupare förståelse för resultatet av ubåtsattacker. Ytterligare förslag på vidare forskning är att utifrån Ångströms och Widéns uppfattning om avsaknad av empiriska studier, även studera de andra grundprinciperna inom krigföring i en liknande teoriprovande fallstudie.

---

¹¹² Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend, *Den Kvalitativa Forskningsintervjun* (Lund: Studentlitteratur AB, 2009), s.45-46.

5.4 Resultatets bidrag till yrkesutövningen

I Försvarsmakten talas det ofta om krigföringens grundprinciper, därigenom kraftsamling. Studiens resultat bidrar till fördjupad förståelse för begreppet kraftsamling och är därmed viktig för Försvarsmakten och officersprofessionen på flera sätt. Studien ger ytterligare empiriskt material, som efterfrågas av Ångström och Widen, att utgå ifrån vid diskussioner om kraftsamling som en av krigföringens grundprinciper.

Som visats i studien så finns kraftsamling med i den svenska marines *Taktikreglemente för Marinstridskrafter*. Där framgår det att de är allmänna principer som ska verka som hjälp i att i en given situation fatta rätt beslut.¹¹³ Studiens resultat bidrar med en fördjupad förståelse för kraftsamling, som kan leda till att officerare fattar rätt beslut i givna situationer.

---

¹¹³ Försvarsmakten, *Taktikreglemente för marinstridskrafterna*, s.01-21.

Litteratur och referensförteckning

Litteratur

Alvesson, Mats & Sköldberg, Kaj. *Tolkning och reflektion. Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. (Lund: Studentlitteratur AB, 1994).

Bauer, Eddy. *Slaget om Atlanten*. (Stockholm: Bokorama, 1978).

Blair, Clay. *Hitlers ubåtskrig 1, Vargar på jakt 1939-1940*. (Finland: WS Bookwell AB, 2004).

Blair, Clay. *Hitlers ubåtskrig 4, Vargar på jakt 1943*. (Finland: WS Bookwell AB, 2004).

Bryman, Alan. *Social Research Methods*. (Oxford: University Press, 2016).

Bryman, Alan. *Samhällsvetenskapliga metoder*. (Stockholm: Liber AB, 2011).

Clausewitz, Carl von. *Om kriget*. (Stockholm: Bonnier, 1991).

Collins, John M. *Military Strategy – Principles, Practices and Historical Perspectives*. (Dulles: Potomac Books Inc, 2002).

Corbett, Sir Julian. *Some Principles of Maritime Strategy*. (Annapolis: United States Naval Institute, 1988).

Costello, John & Hughes, Terry. *The battle of the atlantic*. (London: Butler and Tanner Ltd, 1977).

De Jomini, Antoine-Henri. *The Art of War*. (Philadelphia: J. B. Lippincott & CO, 1862).

Denscombe, Martyn. *Forskningshandboken – För småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. (Lund: Studentlitteratur AB, 2009).

Ejvegård, Rolf. *Vetenskaplig metod*. (Lund: Studentlitteratur AB, 2007).

Ekengren, Ann-Marie & Hinnfors, Jonas. *Uppsatshandboken - Hur du lyckas med din uppsats*. (Lund: Studentlitteratur, 2006).

Esaiasson, Peter, m.fl. *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. (Stockholm: Norstedts Juridik, 2015).

George, Alexander L. & Bennett, Andrew. *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. (Cambridge: MA MIT Press, 2005).

Johannessen, Asbjörn & Tufte, Per Arne. *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod*. (Malmö: Liber AB, 2013).

Keegan, John. *Battle at Sea - From man of war to submarine*. (Chatham Kent: Mackays of Chatham PLC, 1988).

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend. *Den Kvalitativa Forskningsintervjun*. (Lund: Studentlitteratur AB, 2009).

Leonhard, Robert B. *The principles of war for the information age*. (Novato: Presidio Press, 1998).

Liddell Hart, Basil. Henry. *Thoughts on war*. (London: Faber and Faber Limited, 1943).

Mahan, Alfred Thayer. *Sjömaktens inflytande på historien 1660-1783, Första delen*. (Stockholm: Militärlitteratur-Föreningens förlag, 1899).

Merriam, Sharan. B. *Fallstudien som forskningsmetod*. (Lund: Studentlitteratur AB, 1994).

Merton, Robert. K. *The Focused Interview*. (New York: The Free Press, A Division of Macmillan, Inc, 1990).

Milner, Marc. *Battle of the Atlantic*. (Brimscombe Port: Tempus Publishing Limited, 2003).

Murfett, Malcolm. *Naval Warfare 1919-1945, An operational history of the volatile war at sea*. (London: Routledge, 2009).

Rohwer, J & Hümmelchen, G. *Chronology of the war at sea 1939-1945, Volume two 1943-1945*. (Shepperton: Ian Allan Ltd, 1974).

Roskill, S.W. *The War at Sea II. 1939-1945. The period of balance.* (London: Her Majesty's stationery office, 1956).

Thurén, Torsten. *Vetenskapsteori för nybörjare.* (Stockholm: Liber AB, 2007).

Tzu, Sun *Krigskonsten.* (Stockholm: Den Svenska marknaden i samarbete med Sellin & Blomqvist Förlag AB, 1989).

Tamelander, Michael & Hård af Segerstad, Jonas. *Havets vargar: dramatiska ubåtsepisoder från andra världskriget.* (Lund: Historiska Media, 2005).

Vego, Milan N. *Naval Strategy and Operation in Narrow Seas.* (London: Frank Cass Publishers, 1999).

Vego, Milan N. *Operation Warfare at Sea.* (Oxon: Routledge, 2009).

Widen, Jerker & Ångström Jan. *Militärteorins Grunder.* (Stockholm: Försvarsmakten, 2004).

Wolf Packs. By the Editors of Time-Life Books. (Virginia: Alexandria, Time Life, 1989).

Yin, Robert K. *Fallstudier: design och genomförande.* (Stockholm: Liber AB, 2015).

Artiklar och övriga dokument

Försvarsmakten, *TRM1(A): Taktikreglemente för marinstridskrafterna* (Stockholm: Försvarsmakten, 2010)

Morgan, John G & Mc Ivor, Anthony D. Rethinking the principles of war. (*United States Naval Institute. Proceeding.* 129:10, 34-38 2003).

Roxborough, Ian. Take the Principles With a PINCH OF SALT. (*United States Naval Institute. Proceeding.* 132:10, 52-55. 2005).

Vetenskapsrådet, *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning* (Stockholm: Vetenskapsrådet, 2002).

Ångström, Jan & Widén Jerker. Adopting a Recipe for Success: Modern Armed Forces and the Institutionalization of the Principles of War. (*Comparative Strategy.* 31:3, 263-285. 2012).